

ואילו רבי מאיר סובר שדרך בני אדם לחלוק לשונם, ונולדים בלשון בני אדם הם רק העתידים להוולד, כשם שילודים לחכמים הם רק אלו שכבר נולדו.

שנינו במשנה: **וחכמים אומרים: לא נתכוין זה אלא ממני שדרכו להוולד.**

ומבאר הגמרא: **לאפוקי מאי?** —

לאפוקי דגים ועופות, שאינם נוצרים במעי עולם, אלא נולדים מביצים.

מתניתין:

א. הנודר משובתי שבת — אסור בישראל א-א ואסור בכותים.

כיון שגם הכותים, שהתגירו, מצוים הם על השבת ושומרים אותה.

ב. הנודר מאוכלי שום בליל שבת, שכך נהגו ישראל, לאכול שום בליל שבת והוא זמן עונה, והשום מרבה את הזרע — אסור בישראל, ואסור בכותים, לפי שגם הכותים מחזיקים במנהג זה של אכילת שום בליל שבת, על אף שאין הם מחוייבים בו.

ג. הנודר מעולי ירושלים — אסור בישראל, ומותר בכותים.

כיון שהכותים עולים לשכם, ולא לירושלים.

גמרא:

והוינן בה: **מאי הנודר מ"שובתי שבת"?**

אלא מעתה, זה שאמר יעקב אבינו ליוסף על שני בניו, מנשה ואפרים, [בראשית מח] — **"שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים"** — האם הכי נמי דאיתילדן העתידים להוולד, הוא? והרי הם כבר נולדו!

אמר ליה אביי: **ואלא מאי רצונך לומר?** ש"הנולדים" — דאיתילדו כבר משמע.

אלא מעתה, הא דכתיב [מלכים א יג] בנבואה שאמר הנביא למלך ישראל הראשון, ירבעם: **"הנה בן נולד לבית דוד, יאשיהו שמו"** — האם הכי נמי אפשר לומר דכבר הוה יאשיהו?

והא עדיין מנשה, סבו של יאשיהו, לא בא אז לעולם!

אלא, בהכרח, שהנולדים — משמע הכי שנולדו, ומשמע הכי העתידים להוולד.

ובנדרים — הלך אחר לשון בני אדם, ולא אחר לשון הכתוב, או הלשון המדוייקת.

וכך נחלקו רבי מאיר וחכמים:

לדעת חכמים — ה"ילודים" היא לשון מיוחדת, ודרך בני אדם להשתמש בה רק כלפי אותם שנולדו, ולא כלפי אותם שעתידים להוולד.

ולעומת זאת ה"נולדים" היא לשון שמשתמשים בה גם לגבי ילודים וגם גבי נולדים, ולכן הכל נאסרים בה.

וכיון שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, יש לחלק בין האוסר את הנולדים, שנאסרים כולם, לבין האוסר את הילודים, שרק הם בכלל האיסור.

אמר אביי: בנודר הנאה ממי שהוא "מצווה ועושה" קתני במשנתנו. ולכן —

בתרתי בכי קמייתא, בשתי הבבות הראשונות שבמשנה, של שובתי שבת, ואוכלי שום בלילי שבת — ישראל וכותים מצווין⁽¹⁾ ועושיין, ולכן הוא נאסר בהם, ואילו עובדי כוכבים, ההוא דעבדי, אלו שעושים כן, בגדר "עושיין ואינם מצווין" הם, ואין כוונת הנודר לאסור הנאה מהם.

אבל בבבא האחרונה, בעולי ירושלים — רק ישראל הם מצווין ועושיין, אך כותים מצווין ואינם עושיין הם, שאינם עולים לירושלים, לפי שהמירו את ירושלים בשכם.

מתניתין:

האומר "קונם שאיני נהנה לבני נח" —

מותר בישראל, שנקראים "זרע אברהם", ואינם נקראים "בני נח", ואסור בעובדי כוכבים, הקרויים בני נח.

לפי שרק הגויים קרויים "בני נח", ולא ישראל, אף על פי שגם בני ישראל הם צאצאים של נח.

גמרא:

והוינן בה: וישראל — מי נפיק האם הוא

אילימא, אם נאמר, שכונתו לאסור עצמו בהנאה מ"מקיימי שבת" —

מאי איריא, אם כן, מדוע נקט התנא שהוא אסור בישראל ובכותים? והרי כיון שכונתו למקיימי שבת, אפילו בעובדי כוכבים, נמי, אם הם שובתים בשבת, הוא אסור בהם!

ואם כן, היה לו לתנא לומר "הנודר משובתי שבת — אסור במקיימי שבת", היות ולשון זו כוללת גם את אותם הגויים השובתים בשבת, ומדוע נקט התנא "הנודר משובתי שבת אסור", שמשמעותו כי הוא נאסר זו רק בישראל ובכותים ולא בגויים שהם שובתי שבת?!

ומשנינן: אלא, הנודר מ"שובתי שבת" מתכוון לנדור איסור הנאה רק מאלו שהם מצווים על השבת.

ורק ישראל וכותים מצווים על השבת, ולא עובדי כוכבים.

ותמהינן: אי הכי, שאדם אוסר הנאה בלשון זו מאלו שהם מצווים על הדבר, אימא סיפא:

הנודר מעולי ירושלים — אסור בישראל, ומותר בכותים.

ואמאי מותר בכותים? — והא כותים, מצווים לעלות לרגל יבנהו!

ומשנתנו הולכת לפי השיטה שהכותים הם גרי אמת, ולא גרי אריות [שנתגירו מיוחד האריות שהשתלחו בהם, קידושין עה ב, וחולין ו א].

1. אין הכותים מצווים באכילת שום בליל שבת, אלא כוונת הגמרא לומר שהם מקיימים מצוה באכילת שום בליל שבת.

ועוד הוינן בה: **והאיכא עשו**, שהוא זרעו של אברהם וגם של יצחק!

ומשנינן: אמר קרא: כי "ביצחק" יקרא לך זרע!

מלמד הכתוב כי רק בחלק מיצחק, ביעקב, יקרא לך זרע. ולא בכל יצחק יקרא לך זרע — להוציא את עשו.⁽³⁾

מתניתין:

במשנה זו מתבאר, כי גם קניה ומכירה אסורה במודר הנאה, היות שיש לקונה ולמוכר הנאה בקניה או במכירה, לפי סוגי המקח המתבארים להלן.

ולכן נותנת המשנה דרך לקניה ולמכירה במודר הנאה, באופן שאין בה הנאה למוכר או לקונה כשהם מודרים הנאה.⁽⁴⁾

ושלשה סוגי מקח הם:

יוצא מכלל "בני נח"? והרי גם בני ישראל, צאצאיו של נח הם!

ומשנינן: כיון דאיקרש אברהם, שנקרא "אוהבי" (2) — איתקרו בני ישראל על שמה של אברהם, ואינם נקראים עוד בני נח.

מתניתין:

האומר: "קונם שאיני נהנה לזרע אברהם" — אסור בישראל, ומותר בעובדי כוכבים.

גמרא:

ומקשה הגמרא: **והאיכא ישמעאל**, שגם הוא זרע אברהם, ומדוע הוא אסור רק בישראל ולא בבני ישמעאל!

ומשנינן: משום שאמר הקב"ה לאברהם [בראשית כא]: **"כי ביצחק יקרא לך זרע"**, כתיב. רק ביצחק יקרא לך זרע, ולא בישמעאל!

2. רא"ש.

3. הרמב"ן בפרשת אמור דן בשאלה אם בני ישראל לפני מתן תורה היה דינם כבני נח או כבני ישראל לענין ירושה. והביא הרמב"ן ראייה מעשו, שמחשיבה אותו הגמרא בקידושין כ"ישראל מומר", ומוכח שלא היה להם דין בן נח.

והקשה הגר"ש רוזובסקי הרי משמע כאן שאין לעשו שם של ישראל כלל.

ותירץ, שבשעה שנולד עשו עדיין הוא היה מבני ישראל, ורק משעה שנתן יצחק את "ברכת אברהם" ליצחק חדל עשו להיות מבני ישראל.

ועיין בחידושי הגר"ז לפרשת תולדות, שכאשר נולדו יעקב ועשו עדיין לא נקבע מי

ביניהם יהיה "מקצת מיצחק" שיזכה להיות ממשיכו של יצחק, והדבר היה תלוי במעשיהם.

ולפי זה הוא מתרץ את דברי הרמב"ם הפוסק שאין עשו בכלל זרעו של אברהם, ומביא לכך מקור מכך שאמר יצחק ליעקב שהוא זה שיקבל את ברכת אברהם, ולא הביא את האמור בסוגייתנו "כי ביצחק ולא כל יצחק".

כי גם אחר שלמדנו מהכתוב שלא בכל זרעו של יצחק יקרא לך זרע, עדיין לא ידענו במי יקרא ובמי לא, ולכן אמר הרמב"ם שלאחר שהתברר שיעקב הוא הצדיק נתן יצחק את ברכת אברהם ליעקב, ורק אז נבחר יעקב כזרעו של יצחק הבלעדי.

4. אך יש לסייג את דברי המשנה, שהיא מדברת

זבינא חריפא, זבינא מציעי, וזבינא דרמיא על אפיה.

זבינא חריפא, הוא מקח בסחורה דרושה בשוק, הנמכרת היטב, ובמקח שכזה, ההנאה של המקח, היא לקונה.

זבינא מציעי, הוא מקח בסחורה ממוצעת, הנמכרת רגיל, והנאת המקח היא למוכר ולקונה בשוה.

זבינא דרמי על אפיה, הוא מקח בסחורה שאין לה דרישה, שהמוכר שמח להפטר ממנה.

האומר: קונם שאיני נהנה מישראל —

הרי כאשר הוא לוקח, ויש לו הנאה מהקניה, אם בא לקנות חפץ מישראל אחר, הרי הוא משלם לו במחיר הגבוה יותר מהמחיר הרגיל בשוק אצל הנכרים, כדי שלא יהנה מקנייתו זו אצל ישראל.

ואם הוא מוכר חפץ לישראל אחר, הרי הוא מוכרו במחיר שהוא פחות מהמחיר הרגיל, כדי שלא יהנה במכירתו לישראל.

ואם אמר: קונם שישראל נהנין לי [ממני]

—

אין לו תקנה, אלא אם יהא לוקח מהם בפחות מהמחיר, כדי שלא יהנו ממכירתם לו, ומוכר להם ביותר כדי שלא יהנו מקנייתם ממנו.

ואין ישראל שומעין לו לקנות ממנו ביוקר או למכור לו בזול!

והיינו, שאין לו תקנה.

האומר: קונם שאיני נהנה להן, לישראל, והן אינם נהנים לי —

יהנה לעובדי כוכבים.

וחידושה של המשנה הוא, שלא נאמר שנדר שוא הוא, כיון שאינו יכול לעמוד בו, והרי זה כמי שנשבע שלא לישן שלשה ימים, שמלקים אותו וישן מיד, כי יכול הוא להנות מעובדי כוכבים.⁽⁵⁾

גמרא:

אמר שמואל: הלוקח כלי מן האומן כדי לבקריו, ואם ימצא שהוא ראוי לו ישלם דמיו, ואם לאו יחזירנו למוכר, ונאנס הכלי בידו — חייב לשלם למוכר את דמיו [אם משום דמי המקח, אם משום שהוא חייב באונסין כדין שואל, וכפי שיבואר בהערה הבאה].

ומדייקת הגמרא:

אלמא, מוכח מדברי שמואל אלו, קסבר שמואל, שהנאת המקח — הנאת לוקח היא.

ומחמת הנאת המקח הוא מתחייב בתשלום

אם הדירו מחפץ, אין כל דרך לאפשר למודר הנאה מהחפץ עצמו. ר"ן.
5. ר"ן.

במודר הנאה מהאדם, שאז יש אפשרות להתיר לו באופן שלא יהנה המודר מהרכישה או מהמכירה על ידי הוולת המחיר או ייקורו. אך

ואין להקשות ממשנתנו על שמואל, המדבר במקח של זבינא חריפא, של סחורה הנדרשת, שבו הנאת המקח הנאת הקונה היא, ולפיכך מתחייב הקונה באונסי החפץ.

ומקשה הגמרא: **אם כן**, שמשנתנו מדברת ב"זבינא דרמי על אפיה", **אימא רישא**:

המודר הנאה מישראל, לוקח מהם ביותר מהמחיר, כך שאינו נהנה מהם! ולמה לו לקנות ביותר מהמחיר כדי שלא יהנה, והרי גם אם יקנה במחיר הווה לכל הוא לא יהנה מהקניה, שהרי הוא רוכש דבר שהוא זבינא דרמי על אפיה, שקשה למוכר להפטר ממנו, והנאת המקח הזה של המוכר היא, ולא של הלוקח!

ועוד, אימא סיפא: האומר "קונם שישראל נהנין לי" — לוקח מהם בפחות, כדי שלא יהנו ממנו ישראל, ומוכר להם ביותר כדי שלא יהנו מקנייתם.

ואי מדובר במשנתנו בזבינא דרמי על אפיה — **אפילו שוה בשוה** יהיה מותר לו למוכר

דמיו כשנאנס [וכפי שיתבאר בהערה].⁽⁶⁾

ומקשה הגמרא ממשנתנו, **דתנן בה**:

האומר קונם שאינו נהנה מישראל — מוכר להם בפחות מהמחיר.

ומוכח ממנה, שדוקא למוכר בפחות הותר לו למוכר שהדיר עצמו הנאה מישראל, אבל למוכר להם שוה בשוה, במחיר השוק — לא הותר לו כיון שהוא נהנה מהמכירה.

ואי, אם נאמר שהנאת המקח, הנאת לוקח היא — הרי אפילו שוה בשוה יהיה מותר למוכר לו, שהרי לא נהנה המוכר מהמקח אלא הקונה!

ומשנינן: מתניתין, משנתנו, מדובר בה, בזבינא ד"רמי על אפיה", [כאילו הוא שוכב "על הפנים"], שהוא דבר שקשה לו למוכר למוכר אותו, ולכן אם מזדמן לו קונה, הרי הנאת המקח היא של המוכר, ורק אם מוכר בפחות משוויו אין לו הנאה!

מדין שואל.

ומבאר הקהילות יעקב את מחלוקתם בגדרי לוקח.

לדעת רש"י והתוס', קנין שעושה הלוקח בחפץ באופן שהמוכר אינו יכול לחזור ורק הקונה יכול לחזור, מחייב את הקונה בהחזרת החפץ או בתשלום דמיו, ואם החפץ אינו קיים, אפילו נאנס, חייב הקונה בתשלום דמיו, שהרי זהו חיובו, או לשלם דמיו, או להחזירו.

אך הראשונים המחייבים אותו מדין שואל סוברים, שקונה היכול לחזור בו מן המקח אינו מתחייב בתשלום דמיו עדיין, ולכן אפשר לחייבו רק מדין שואל ולא מדין לוקח.

6. הר"ן מבאר שהיו דמי הכלי קצובים, כמבואר במסכת בבא בתרא, ולכן סמכה דעתו של לוקח, שאם ירצה, יוכל לקנותו מבלי שהמוכר יוכל לחזור בו. ומצב כזה ש"כל ההנאה" היא של הלוקח, כי גורל הבעלות על החפץ תלוי רק בו, והמקח משתלם לו כי הוא זבינא חריפא, הרי זה מחייב אותו כשואל, שגם הוא חייב באונסים היות וכל הנאת החפץ היא שלו.

אך רש"י במסכת בבא מציעא [דף פא] מבאר שחיובו הוא מדין לוקח, שהרי הוא כלוקח עד שיחזרנו.

וכמוהו הוכיחו התוס' [במסכת בבא בתרא פז ב ד"ה הלוקח] שחיובו הוא מדין לוקח, ולא

בשיגור המתנה, **אני נותן לך לפי טובת הנאה**, שהכירו לי טובה, שהיה לי בהן —

אם **נאנסו** הכלים **בהליכה**, כאשר הוליכן לבית חמיו — **חייב** החתן לשלם דמיהם, שהיות ובשעה שמולכם החתן להיות חמיו כל ההנאה שלו היא, הרי הוא חייב באונסים.

אך אם לא קיבלו את הכלים בבית חמיו, ונאנסו בשעת חזרה למוכר — **פטור, מפני** שעתה אין כל הנאה שלו.

שהרי מעתה, אין לו בהם שימוש, כי הוברר שאין מקבלים אותם בבית חמיו.

ודינו בזמן החזרת הכלים **הוא כנושא שכר**, שחייב בגניבה ואבידה בשכר זה שנהנה מהכרת הטוב שהכירו לו בית חמיו על שיגור הכלים.

ועתה מביאה הגמרא מעשה, **בהחוא ספסירא**, סרסור המתווך בהמות בין המוכרים לקונים, **דשקל חמרא**, שלקח חמור כדי לזבוני למוכרו עבור בעליו, **ולא איזבן**.

בהדי דהדר, כאשר עמד הסרסור להחזיר את החמור לבעליו, **איתנים חמרא**.

חייביה רב נחמן לסרסור לשלומי דמיו לבעליו.

איתיביה רבא לרב נחמן מהברייתא ששינו כן:

נאנסו בהליכה — חייב, בחזרה — פטור!

להם, שהרי הוא זה שנהנה במכירת המקח ולא הקונים, והוא אסר בנדרו את הנאתם ממנו, וכאן אין הקונים נהנים ממנו!

ומשינן: רישא מדברת בזבינא דרמי על אפיה. (7)

ואילו **סיפא** מדובר בה **זבינא חריפא**, שהסחורה נדרשת, והנאת הלוקח היא לקנותה.

ומקשינן: **אי חכי**, שמדובר בסיפא בזבינא חריפא, תיקשי, מדוע המדיר, האוסר את הנאתו עליהם, לוקח מהם **בפחות** כדי שלא יהנו ממנו כאשר הם מוכרים לו? והרי בזבינא חריפא הנאת המקח היא של הקונה ולא של המוכר, ואם כן כשמוכרים לו הישראלים והוא הקונה — **אפילו שוה בשוה** יהיה מותר להם למכור לו, שהרי הוא זה שנהנה ולא הם?!

ומשינן: **אלא, מתניתין** מדובר בה **זבינא מיצעא**. שהנאת המוכר והקונה שוים בה.

ואילו **דשמואל** מדובר **בזבינא חריפא**.

תניא כותיה דשמואל:

חתן מאורס, הלוקח כלים מן התגר, כדי לשגרן כמתנה לבית חמיו.

ואמר לו החתן לתגר: אם מקבלין אותן ממני בבית חמי, שמתאימה להם מתנה זו, **אני נותן לך דמיהם**.

ואם לאו, אחזירם לך. ובתמורה לשימוש שעשיתי בהם, שהראתי להם את רצוני

7. ועדיין אין זה מתרץ את הקושיה שהקשתה הגמרא מדוע ברישא צריך לקחת ביותר ולא שוה בשוה.